

Монгол улс ба дэлхийн шинэ үеийн түүхийг хэрхэн судлах вэ?

Сурагчийн овог нэр

Эхэлсэн... он.....сар.....өдөр...цаг
 Дууссан... он.....сар.....өдөр...цаг

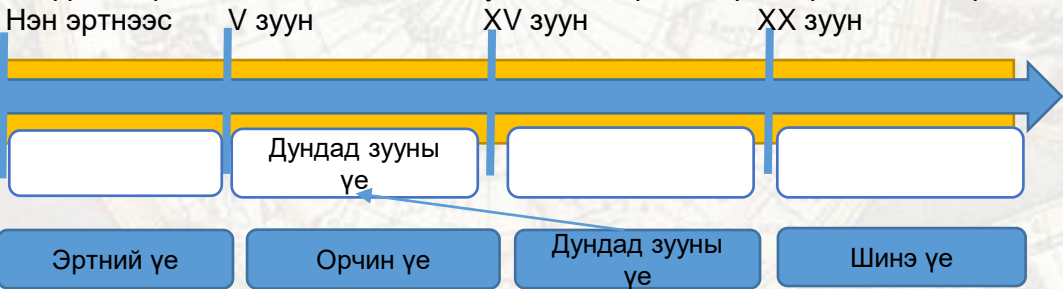

Хүүхдүүд та бүхэн өнгөрсөн түүхийн нэгэн сонирхолтой үеэр аялах гэж байна. Ингэхдээ та бүхэн шинэ үеийн түүхийн он цаг, үечлэл, эх сурвалж, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтэн зэргийг нэрлэх, энэ үеийн онцлогийг тодорхойлдог болно. Үүний тулд асуулт тавьж, асуудал таамаглал дэвшүүлж, он тооллын бодлого бодон он тооллын шугаман дээр тэмдэглэж, эх сурвалжуудыг ангилж дэлхийн болон монголын түүхэн үйл явдлуудыг харьцуулан дүгнэнэ.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 5-12-р талыг ашиглаарай.)

8.1a

1. Түүхийн үечлэлийг он тооллын шугаман дээрх тохирох нүдэнд бичээрэй.

8.1б

2. А болон Б өгөгдлийг түүхийн эх сурвалжийн тохирох ангилалтай нь зөв холбоорой.

А Монгол улсын Билэгт хаан (Аюуширдар), Тогоонтөмөр ухаант хааны хөвгүүн эцгийн суурийг залгамжлаад, олон монгол аймгийг эзэлж суув. Сууринд есөн жил суугаад нөхцөв. Дүү Усгал (Төгстөмөр) залгамжлав.
 (Томи. "Монголын боржигид овгийн түүх"-ээс)

"Хун-Ү-гийн (Мин улсын анхны хааны оны цол)... 13 он (1380 он)-ы хавар цаг жанжин Му Ин их цэрэг толгойлон, Линчжоугаас гараад, Хатан гол гаталж, Хэлань уулыг даван Их говийг туулж явсаар, Хархорумд хүрч байлдав. Тогооч, Айзу (Хархорум хотыг сэргийлэн сахих байсан монгол цэргийн жанжинууд) нарыг баривчилж, харьяат иргэдийг нь талж, эзэж ирэв"
 ("Мин улсын түүх"-ээс)

Тайлбар: Хархорум хотыг хятадын цэрэг энэ дайнаар үнсэн төврөг болгосон юм.

8.1в

3. Шинэ үеийн түүхэнд холбогдох бичгийн сурвалжуудын доогуур зурж тэмдэглээрэй.

Монголын нууц товчоон, Шар тууж, Судрын чуулган, Эрдэнийн товч, Монголын боржигид овгийн түүх, Алтан товч, Эрдэнийн эрх, Ертөнцийг байлдан дагуулагчийн түүх

Монгол улс ба дэлхийн шинэ үеийн түүхийг хэрхэн судлах вэ?

XV-XX зууны эхэн үеийн Монголын түүх бидэнд түүхэн ухаарал, сургамж илүүтэй үлдээснээрээ онцлог тухайлбал эв эе алдагдаж зөрчил тэмцэл даамжирсаар эцэстэй монголчууд эрх чөлөө тусгаар тогтнолоо алдахад хүрсэн бол дэлхийн түүхнээ хүн төрөлхтний амьдрал, хөгжилд ихээхэн ололт амжилт авчирсан үе байлаа.

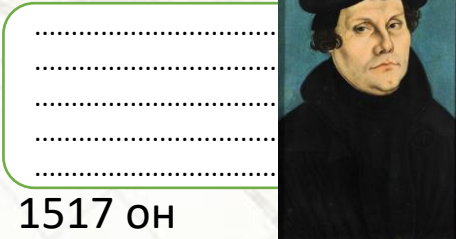
(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 9-12-р талыг ашиглаарай.)

8.2a

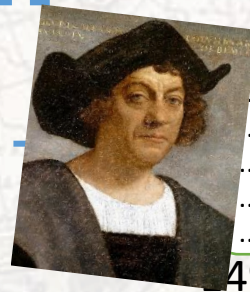
4. Дараах онуудад болсон түүхэн чухал үйл явдлуудыг нөхөж бичээрэй.

1449 он

1517 он

1492 он

1653 он

1639 он

1676 он

8.3a

5. Шинэ үеийн түүх монголчуудад ямар түүхэн ухаарал, сургамж үлдээсэн бэ?

.....

.....

.....

.....

Монгол улс ба дэлхийн шинэ үеийн түүхийг хэрхэн судлах вэ?

1368 онд Монголын улс төрийн төв эх нутагтаа шилжив. Тэр цагаас монголчууд дорно зүгт Хянганы нуруунаас өрнө зүгт Тэнгэр уул хүртэл, умар зүгт Эрчис, Енисейн эхнээс өмнө зүгт Хятадын цагаан хэрэм хүртэлх уугуул нутагтаа төвлөн суух болов.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 13-16-р талыг ашиглаарай.)

8.2б

6. Юань улс ямар үйл явдлаар мөхөж монголын улс төрийн төв эх нутагтаа шилжсэн бэ? Тайлбарлаарай. Уг үйл явдал болсон оныг зуунаар илэрхийлж он тооллын шугамд тэмдэглээрэй.

Он тооллын шугам:

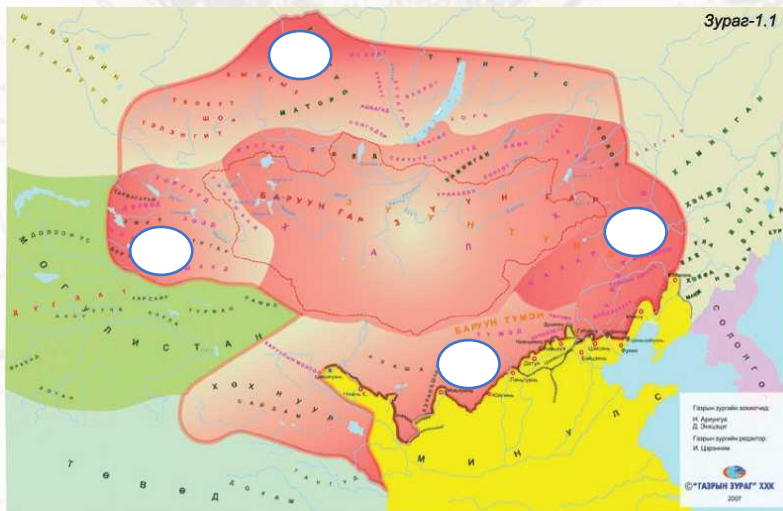
НТӨ ХМ НТ

2021 он

8.2в

7. Монголчуудын уугуул газар нутгийн хил хязгаарыг газарзүйн зурагт зөв харгалзуулаарай. (Тохирох өгөгдлийн өмнөх үсгийг байрлуулаарай.)

а. Хянганы нуруу б. Эрчис, Енисейн эх в. Тэнгэр уул г. Цагаан хэрэм

8.3б

8. 1368 онд Монголын улс төрийн төв эх нутагтаа шилжив. Ингэснээр улс төрийн дотоод гадаад байдал хэрхэн өөрчлөгдсөн талаар дүгнэн бичээрэй.

Дотоод

.....
.....
.....

Гадаад

.....
.....
.....

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Хүүхдүүд та бүхэн өөрийгөө үнэлэхдээ “Өөрийн үнэлгээ” гэсэн хүснэгтэд даалгаврын дугаараа тавиарай. Жишээ нь: Бүрэн хийж чадсан даалгаврынхаа дугаарыг “Би хийж дууссан” гэсэн нүдэнд тавиарай.

1. Өөрийн үнэлгээ

 Би хийж дууссан	 Би эргэлзэж байна	 Надад дууламж хэрэгтэй байна

2. Багшийн үнэлгээ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

Сурагчийн овог нэр

Эхэлсэн.... он.....сар.....өдөр....цаг
Дууссан.... он.....сар.....өдөр....цаг

XV-XVII зууны Монгол улс

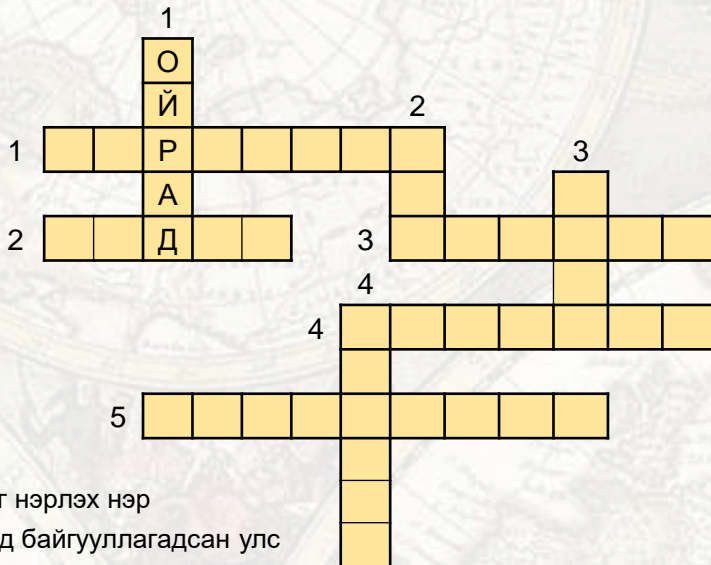

Эзэнт гүрэн задарсан ч Монгол улс эх нутагтаа төвлөн оршиж, төр ёсны түүхээ цааш үргэлжлүүлж ирсэн бөгөөд түүхийн зарим үед нэгдмэл хүчирхэг байдлаа сэргээхийн төлөө тэмцэл өрнөж, амжилтад хүрч байлаа. Гэвч нэгдсэн төрийн удирдлага суларснаас харьцангуй бие даасан хэд хэдэн хэсэг хуваагдаж эцэст нь тусгаар тогтнолоо алдаж харийн эрхшээлд орсон талаар энэ бүлэгт судална

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 13-17-р талыг ашиглаарай.)

8.1а

1. Үгийн сүлжээг бөглөж XV-XVII зууны Монголын түүхийн мэдлэгээ бататгаарай.

Босоогоор

1. Баруун Монголыг нэрлэх нэр
2. Хятадад 1368 онд байгууллагдсан улс
3. Баруун Монголыг захирах ноёны цол
4. Буяншир хааныг хөнөөсөн Ойрадын ноёны нэр

Хөндлөнгөөр

1. 1380 онд Мин улсын их цэрэг эвдлэн сүйтгэсэн Монголын хот
2. Баруун гурван түмэнгийн нэг
3. 1389 онд харьяат Урианхай нарын хамт Мин улсад дагаар орсон ноёны нэр
4. Монголын хаан ширээнд 1403-1412 онд суусан хаан
5. Усгал хааны нэр

8.3а

2. Дараах үгсийг ашиглан өгүүлбэр бүтээж, гарсан утгатай нь санал нийлж байгаа эсэхээ бичээрэй. (үгсийг холбох дагавар ашиглаарай.)

нэгдмэл, ялагддаг, Монголчууд, давамгайлж, суларсан, Хятад, бутарч, үед, байв

.....
.....
.....
.....

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

Нэгдмэл хүчирхэг байдлаа сэргээхийн төлөө тэмцэл

Монголын эрх баригчид төр улсынхаа нэгдмэл, хүчирхэг байдлыг сэргээхийг эрмэлзэж тодорхой оролдлого алхмууд хийж, үр дүнд хүрч байсан юм. Түүний тодорхой жишээ Эсэн тайш, Батмөнх даян хаан, Түмэн засагт хааны үйл ажиллагаа юм.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 18-22-р талыг ашиглаарай.)

8.2а

3. Монгол улсын нэгдмэл байдлыг сэргээхэд хувь нэмрээ оруулсан түүхэн зүтгэлтнүүдийн бодлого үйл ажиллагааг дараах чиглэлээр бичээрэй.

Нийтлэг тал

Ялгаатай тал

8.2б

4. Дээрх хаадын төр барьж байсан оныг он тооллын шугам зурж тэмдэглээрэй.

8.3б

5. Дараах мэдээллийг уншаад Монголын талаар баримталж байсан Мин улсын бодлогын талаар дүгнэн бичээрэй.

Мин улсын хаан Ойрадын ноёдыг ятган Зүүн Монголын Аругтайг цохиход нь тусалжээ. Мин улсын хаан монголчуудын эв нэгдлийг хагалах гэсэн зорилгодоо хүрч чадсан учир Ойрадын ноёдыг өгөөмрөөр шагнав. Үүний зэрэгцээ Ойрад хүчирхэгжихээс сэргийлж, 1413-1414 онд Махамудын цэрэг Хэрлэнд хүрч ирэхэд Юн Ло хаан өөрийн биеэр цэрэг удирдан ирж, Аругтайд туслан Махамудын цэргийг цохижээ.

.....

.....

.....

.....

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

Монгол улс (XVII-XVIII зууны дунд үе)

Энэ үед нэгдсэн төрийн удирдлага суларч, Монгол улс харилцан хамааралтай хэд хэдэн хэсгээс бүрдэх болсон. Энэ нь бутарч доройтсон бус харин бие даах чадвар нэмэгдсэн хэрэг байлаа.

(Газарзүйн зургийг ашиглан даалгаврыг гүйцэтгээрэй. Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ.. 2019. 23-27-р талыг ашиглаарай.)

8.2в

6. XVII-XVIII зууны дунд үеийн Монгол улс нь хэдэн хэсэгт хуваагдаж байсныг нэрлэн бичээрэй.

Хошууд гэх мэт

8.2г

7. Халх, Эвэр Монгол, Зүүнгар (Ойрад)-ын Монголчуудыг тусгаарлаж байсан байгалийн хана хэрмийг нэрлэн бичээрэй.

Эвэр Монгол – Халх

.....

Зүүнгар – Халх

.....

8.16

8. Дараах үгсийг тохирох **арэгт** хийгээрэй. (Сэцэн хан, Цахар, Асуд, Чуулган, Лигдэн хаан, Цорос, Түшээт хан, Хошууд, Засагт хан)

Ойрад Монгол

Халх Монгол

Өвөр Монгол

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

XV-XVIII зууны үеийн Монгол улсын гадаад орчин

XV-XVIII зууны монголын гадаад орчинд ихээхэн өөрчлөлт гарсан бөгөөд Монгол улсын цаашдын хувь заяанд тодорхой нөлөө үзүүлсэн байдаг.

(Газарзүйн зургийг ашиглан даалгаврыг гүйцэтгээрэй. Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 28-30-р талыг ашиглаарай.)

XIII-XIV зууны Монгол

XV-XVII зууны Монгол

8.2д

9. XVII зууны дунд үед Монгол улсын гадаад орчин хэрхэн өөрчлөгдсөнийг өмнөх үеийн газарзүйн зурагтай харьцуулан дүгнээрэй.

.....

.....

.....

.....

8.2е

10. Монголчуудын цаашдын хувь заяанд Орос, Манж, Түвэд улсууд хэрхэн нөлөөлсөн бэ?

.....

.....

.....

8.3в

11. Монголчууд тусгаар тогтнолоо алдахад ямар гадаад хүчин зүйлс нөлөөлсөн талаар дүгнээрэй?

.....

.....

.....

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

Монгол улс тусгаар тогтнолоо алдав

Монголчууд эв нэгдэлгүй, хүчээ нэгтгэж чадаагүй, дотроо зөрчилдөн тэмцэлдэж байснаас тусгаар тогтнолоо алдсан. Дай Чин улсад эзлэгдэх болсон шалтгаан, Манжийн төрөөс монголчуудыг хэрхэн захирсан, Манжийн эрхшээлийн үеийн түүх монголчууд бидэнд ямар сургамж үлдээсэн зэргийг мэддэг байх нь чухал.

Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 31-34-р талыг ашиглаарай.)

8.2ё

12. “Хоёр хүн эвтэй бол төмөр хүрээ мэт
Хорин хүн эвгүй бол эвдэрхий балгас мэт” гэсэн зүйр үгийн утгыг тайлбарлаарай.

8.2ж

13. Сурвалжийг уншаад дараах асуултад хариулаарай.

Лигдэн хаан өөрийгөө “дөчин түмэн Монголын эзэн”; Нурхачийг “мөрөн голын хөвөөнд суух гурван түмнийг захирсан өчүүхэн хан” хэмээн нэрлэж байв. (Лигдэн хааны захидлаас)

“Монголчууд энэ үүлтэй адил, үүл хуралдвал бороо ордог. Монголчууд цуглавал цэрэг болдог. Үүл сарнивал бороо зогсоно. Бид Монголчуудын хүч сарнихыг хүлээж чадвал тэднийг буулган авч чадна”. (Манжийн анхны хаан Нурхачийн хэлсэн үг)

а. Монголын хаан Лигдэн Манж нарыг хэрхэн үнэлж байсныг сурвалжид үндэслэн тайлбарлаарай.

б. Манжийн хаан Нурхач монголчуудыг хэрхэн үнэлж байсныг сурвалжид үндэслэн тайлбарлаарай.

8.2з

14. Монголчууд тусгаар тогтнолоо алдсан түүхэн он цагийг он тооллын шугамд тэмдэглээрэй. Тэмдэглэсэн оноо зуунд шилжүүлээд, тухайн зууны эхний болон сүүлийн оныг бичээрэй. (Жишээ нь / зууны эхний он 1 он, сүүлийн он 100 он)

Он тооллын шугам
НТӨ ХМ НТ

2021он

8.2и

15. Дараах ойлголтуудыг тайлбарлаарай.

Тусгаар тогтнол, Эв нэгдэл, Эрх чөлөө

Жишээ нь: Тусгаар тогтнол - гэдэг нь улс төр, эдийн засаг, захиргааны хувьд бие даасан эрх чөлөөтэй байхыг хэлнэ.

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

XV-XVIII зууны үеийн Монголчуудын амьдрал, соёл I. Монголчуудын аж амьдрал

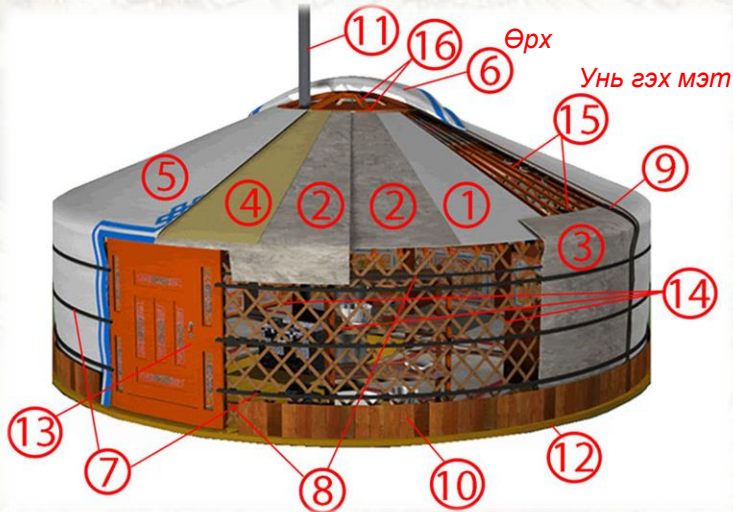

Монголчууд нүүдлийн соёл иргэншлийг бий болгож, түүнийгээ үеэс үед өвлүүлэн хөгжүүлж ирсэн. Энэ бол монголчууд бусад үндэстнээс ялгарах нэг гол үнэт зүйл юм. Монголчуудын амьдрал, соёл түүхийн бүхий л цаг үед баяжин хөгжсөөр ирсэн билээ.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 35-39-р талыг уншиж даалгаарыг гүйцэтгээрэй.)

8.1в

16. Монгол гэрийн бүтцийг нэрлэж бичээрэй

Түүхийн баримт:

Автай сайн ханы өргөө нь гадна талаасаа Монголчуудын ердийн гэр зөвхөн тоглоом шиг харагдахаар тийм гайхалтай том ажээ. Автайн өргөөнд 300 хүн багтдаг байсан

8.2й

17. Мэдээллийг уншаад асуултад хариулаарай.

Энэ үеийн монголчууд урьдын адил мал аж ахуй эрхлэн ус бэлчээр даган жилийн дөрвөн улиралд нүүдэллэн амьдарч байв. Малын түүхий эдээр ахуйн хэрэгцээний бүхий л зүйлээ хийж чаддаг байлаа. Орхон, Сэлэнгэ, Туул, Ховд голын саваар нутаглагчид бага зэрэг тариалан эрхэлдэг байв. Гэвч цаг уурын эрс тэс байдлаас шалтгаалж, арвин ургац авч чаддаггүй байв. Ан гөрөө амьжиргааны чухал хэсэг байсаар ирсэн юм. Өмнөх үеийнх шиг олон хүн оролцсон ав хоморго хийх нь багассан ч хувийн гөрөөлөл буюу хайдаг ав түгээмэл байлаа.

а. Малын түүхий эдээр юу юу хийдэг вэ?

Ноосоор эсгий, ширдэг гэх мэт

.....
.....
.....

б. Тариалан хөгжөөгүйн шалтгаан нь юу вэ?

.....
.....
.....

в. Хувийн гөрөөлөл буюу хайдаг ав яагаад түгээмэл байсан бэ?

.....
.....

Монголын эзэнт гүрний дараах монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)

XV-XVIII зууны үеийн Монголчуудын амьдрал, соёл II. Монголчуудын оюуны соёлын хөгжил

8.2к

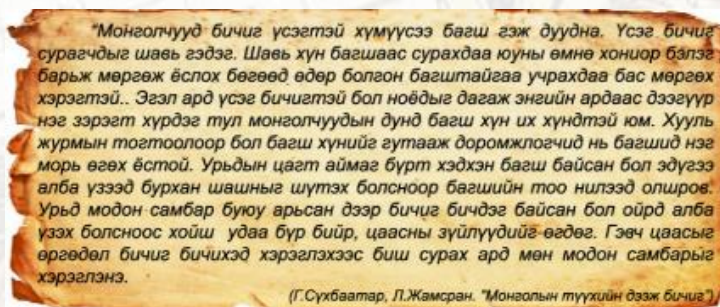
18. Мэдээллийг уншаад хүснэгтийг бөглөж, бичиг үсгийн хөгжлийн гол үр дүнг нэгтгээрэй.

Монгол хүүхдүүдийн сургалт, боловсролын үндэс нь уламжлалт гэрийн сургууль байв. 1587 онд Аюуш гүүш Энэтхэг, Түвэд үгийг монгол бичгээр галиглах галиг үсэг буюу “Али гали” үсгийг зохиожээ. 1648 онд Ойрадын Зая Бандид Намхайжамц монгол бичгийг ярианы хэлтэй ойртуулах, түвэд ба санскрит үгийг хялбар бичих зорилгоор “Тод үсэг”-ийг зохиожээ. 1686 онд Өндөр гэгээн Занабазар соёмбо үсэг зохиосон.

Бичиг үсэг	Хэзээ ?	Хэн зохиосон ?	Бичиг үсгийг зохиосон нийгэм, улс төрийн шалтгаан	Ач холбогдол
Галиг үсэг буюу “Али гали”				Энэтхэг, Түвэд үгийг Монгол бичгээр бичих боломжтой болсон

8.2л

19. Сурвалжийг уншаад асуултад хариулаарай.

а. Багш шавь болох ёс уламжлал яагаад ийм нарийн тогтсоныг тайлбарлаарай.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

б. Цаасыг зөвхөн өргөдөл бичихэд хэрэглэдэг байсны учир юу вэ?

.....

.....

.....

.....

.....

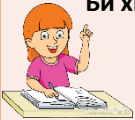

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Хүүхдүүд та бүхэн өөрийгөө үнэлэхдээ “Өөрийн үнэлгээ” гэсэн хүснэгтэд даалгаврын дугаараа тавиарай. Жишээ нь: Бүрэн хийж чадсан даалгаврынхаа дугаарыг “Би хийж дууссан” гэсэн нүдэнд тавиарай.

1. Өөрийн үнэлгээ

Би хийж дууссан 	Би эргэлзэж байна 	Надад дусламж хэрэгтэй байна

2. Багшийн үнэлгээ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Газарзүйн их нээлт, колоницлолын эхлэл

XV-XVI зуунд дэлхийн түүхийг өөрчилсөн нэгэн том үйл явдал болсон нь газарзүйн их нээлт байв. Христофер Колумб Америк тивийг нээж, Испани, Португали колоницлолын эхлэлийг тавьж, шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт, соён гэгээрлийн хөдөлгөөний үрээр шинэ үеийн үзэл санаа төлөвшин бий болж, Англи, Франц дэлхийн тэргүүлэх гүрэн болоод байлаа.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 40-44-р талыг уншиж ашиглаарай.)

8.2a

1. Газарзүйн зурагт газарзүйн их нээлтүүдийн зам маршрутыг ялган тэмдэглээрэй.

8.1a

2. Дараах аялагчдын нээсэн газруудыг зөв холбоорой.

I.Х.Колумб	а. Номхон далай
II.Ф.Магеллан	б. Америк тив
III.Васко да Гама	в. Сайн итгэлтийн хошуу

8.3a

3. Газарзүйн их нээлтийн эерэг сөрөг талыг тодорхойлно уу.

Эерэг тал

.....
.....

Сөрөг тал

.....
.....

8.1б

4. Көлөни, колоницлол гэх ойлголтыг тайлбарлаарай.

Колони-Харийн эзэн улсын шууд захиргаанд оршдог, улс төр, эдийн засгийн ямар ч эрх мэдэлгүй нутаг орон

.....
.....

Шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт ба хүмүүнлэг үзэл

XV-XVI зууны Европын нийгмийн амьдралд гүнзгий өөрчлөлт авчирсан шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт нь дундад зууны бурангуй үзлээс ангижирч, шинэ үеийн үзэл санаа дэлгэрэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан юм.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 45-53-р талыг уншиж ашиглаарай.)

8.1a

5. Шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт сэдвийн хүрээнд хамаарах ухагдахууныг олж будаарай.

М	А	Р	Т	И	Н	Л	Ю	Т	Е	Р	Ф	Х	А	Ч
П	А	П	1	5	1	7	О	Н	Т	Е	Н	Н	У	Б
Л	К	Р	С	Б	И	Б	Л	И	О	Ф	Ъ	К	З	З
О	А	О	Э	Ф	Н	Ө	К	А	Т	О	Л	И	К	Л
К	Л	Т	Р	Г	Д	К	Й	Ф	Ө	Р	Ө	Н	Й	Р
Ъ	Ь	Е	Г	У	У	В	Ю	С	Ү	М	Х	И	Й	Д
П	В	С	Э	М	Л	Н	Ц	Ф	У	А	Ж	Э	Н	Я
Ю	И	Т	Н	А	Ь	Н	Н	Л	Р	Ц	О	Ү	Ц	Ч
В	Н	А	М	Н	Г	Е	Р	М	А	Н	Г	Ы	Б	Ё
О	И	Н	А	И	Е	Ү	В	С	О	Ё	Л	Д	Ө	С
Х	З	Т	Н	З	Н	З	Ш	К	1	5	З	6	О	Н
Ф	М	Ш	Д	М	Ц	Ж	Ф	Л	О	Р	Е	Н	Ц	Г
Ц	З	Л	А	Г	Я	Ч	С	Ц	У	Ж	Р	Э	Д	П
Й	Ы	Ө	Л	З	Д	Ү	Ш	Е	К	С	П	И	Р	Ю
Ф	Ө	Ш	Т	Ф	К	О	П	Е	Р	Н	И	К	Э	З

8.26

6. Николас Коперникийн дүгнэлттэй танилцан газарзүйн хичээлээр үзсэнээ сэргээн санаж “нарны аймаг”-ийг зураглаарай.

1543 онд одон орон судлаач Польшийн эрдэмтэн Николас Коперник манай гарагийн хөдөлгөөний хуулийг нээж, “Нар орчлонгийн төв”-д байдаг. Харин манай гараг бол ертөнцийн хөдөлгөөнгүй төв биш, бусад 6 гарагийн 3 дахь нь болж нарыг тойрон эргэлддэг гэсэн дүгнэлтийг хийсэн байна.

Соён гэгээрлийн хөдөлгөөн

Соён гэгээрэл нь хүн төрөлхтнийг дундад зууны хоцрогдол, дарангуйллаас аварч түүхийг өөрчилсөн. Түүний үр дүн үзэл санаа нь өнөөдөр ч үргэлжилж, аливаа улс, үндэстний хөгжил дэвшилд хүрэх гол түлхүүр хэвээр байна.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 54-57-р талыг уншиж ашиглаарай.)

8.36

7. Дараах мэдээллийг уншиж соён гэгээрлийн үзэл санаа бидэнд юу авчирсан талаар эргэцүүлээрэй.

Хуучин үзэл санаа	Шинэ үзэл санаа
"Төр бол би". (XIV Людви́к)	1-рт, төрд хууль үйлчлэх ёстой. (Фридрих)
Эзэн хааны зарлиг бол тэнгэрийн санаа юм.	Засаглалын эрх мэдэл хуулийн хүрээнд хэрэгжих ёстой .

8.1г

8. Тохирох утгатай нь зөв харгалзуулаарай.

Соён гэгээрлийн эхлэл	1	Англи Франц	а
Ж.Локк	2	Хүмүүс боловсролгүй, мэдлэггүй байхад боломжийг нээж өгсөн ч үүнийг ашиглаж чаддаггүй болохыг энэ үеийн түүх харуулсан юм. Энэ бол түүх бидэнд үлдээсэн, санаж явах ёстой сургамж.	б
Соён гэгээрлийн голомт нутаг	3	Засаглалын эрх мэдлийг хуваарилах онолыг боловсруулж, хууль тогтоох эрх мэдэл нь гүйцэтгэх эрх мэдлээс ангид байх учиртай	в
Сургамж	4	Шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт болон Английн улс төр, оюуны соёлын хөгжлөөс эхтэй	г

А. 1а 2б 3в 4г

Б. 1г 2б 3а 4в

В. 1г 2в 3а 4б

Г. 1а 2в 3б 4г

Капитализмын үүсэл, шинж онцлог

Капитализм бол шинэ үеийн түүхийн нэг гол бүтээл юм. Аж үйлдвэрийн хувьсгалын үр дүнд капитализм цэцэглэн хөгжсөн. **Капитализм** бол хувийн өмчид тулгуурладаг, үйлдвэрлэл, ашиг орлого, зарлага, хуваарилалт бүхэлдээ зах зээлийн эрэлт хэрэгцээгээр тодорхойлогддог тогтолцоо юм.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 58-60-р талыг уншиж ашиглаарай.)

8.2в

9. Капиталист тогтолцоо болон социализмын үзэл санааг хооронд нь харьцуулаарай.

<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	 <p>Өмчийн хэлбэр</p> <p>Хөдөлмөрийн хэлбэр</p> <div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center; gap: 20px;"> <div style="border: 2px solid green; padding: 5px; background-color: #388e3c; color: white; font-weight: bold; text-align: center;">CAPITALISM</div> <div style="border: 2px solid red; padding: 5px; background-color: #e74c3c; color: white; font-weight: bold; text-align: center;">SOCIALISM</div> </div> <p>Эдийн засгийн хэлбэр</p> <p>Төрийн оролцоо</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	--	--

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Хүүхдүүд та бүхэн өөрийгөө үнэлэхдээ “Өөрийн үнэлгээ” гэсэн хүснэгтэд даалгаврын дугаараа тавиарай. Жишээ нь: Бүрэн хийж чадсан даалгаврынхаа дугаарыг “Би хийж дууссан” гэсэн нүдэнд тавиарай.

1. Өөрийн үнэлгээ

 Би хийж дууссан	 Би эргэлзэж байна	 Надад дууламж хэрэгтэй байна

2. Багшийн үнэлгээ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

XV-XVIII зууны үеийн өрнө, дорно дахины улсууд

Сурагчийн овог нэр

Эхэлсэн... он.....сар.....өдөр...цаг
Дууссан... он.....сар.....өдөр...цаг

XV-XVIII зууны үеийн өрнө дахин

XV-XVIII зууны үеийн өрнө дахины түүхэнд Франц, Англи, Орос гүрэн гол байр эзлэх болж, хүчирхэгжин мандав. Өрнө дахины улс орнуудын төрийн засаглал, эзэмшил нутаг, хил хязгаар, эдийн засагт томоохон өөрчлөлтүүд гарч, энэ нь дэлхийн түүхэнд багагүй хувь нэмэр оруулсан.

8.1a

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 61-66-р талыг уншиж ашиглаарай.)

1. Улс орнуудын мэдээллийг зөв холбоорой.

8.2a

2. Мэдээллийг уншаад даалгаврыг гүйцэтгээрэй

Франц: Зуун жилийн дайн (1337-1453)-д Франц ялж, XI Людвикийн үеэс Франц хүчирхэгжин дараагийн зуунуудад Европын улс төрийн гол нөлөө бүхий хүчин болсон юм. Франц хэл Европын гол хэл болж хувирав. Язгууртнууд Францын соёлыг эрхэмлэх болжээ. XV зууны II хагасаас буюу XI Людвикийн үеэс Францад хааны төвлөрсөн засаглал тогтож засгийн эрх нэг хүний мэдэлд шилжжээ.

Англи: Зуун жилийн дайны дараа улаан, цагаан сарнайн дайнд (1455-1487) хүргэв. Олон жилийн дайны төгсгөлөөр Английн хаан ширээнд VII Генрих сууж, Тюдорын угсааны засаглал эхлэв. Английн гол өрсөлдөгч нь Испани байсан ба тэднийг ялснаар Англи дэлхийд тэргүүлэгч далайн гүрэн болсон юм.

1642-1649 онд иргэний дайн явагдав. 1649 оны 1 сарын 30-нд хааныг цаазлан, 5-р сарын 19 нд бүгд найрамдах улсыг тунхаглав. 1688 оноос Англид үндсэн хуульт хаант засаг тогтжээ.

Орос: Алтан ордон улсын суурин дээр XVI зууны эхээр Орост төвлөрсөн улс байгуулагдаж сэргэн мандаж эхлэв. 1682 онд I Петр Оросын хаан ширээнд суув. Түүний шинэчлэлийн үр дүнд Орос улс түүхийн тавцанд сэргэн босож ирэв.

а. Зуун жилийн дайны үр дүн Франц, Англи улсад хэрхэн нөлөөлсөн бэ?

.....

.....

.....

.....

б. Орос улсыг хүчирхэг гүрэн болох үндсийг хэн хэрхэн тавьсан бэ?

.....

.....

.....

.....

XV-XVIII зууны үеийн дорно дахин

Монголын эзэнт гүрэн задарч, Алс дорнодод Мин, Чин гүрэн ээлж дараалан ноёрхож, Бага Азид османчууд Византийн эзэнт гүрнийг мөхөөж, эзэнт гүрнээ байгуулж байхад Төмөрийн угсааны Бабур хойд Энэтхэгт Моголын эзэнт гүрнийг үндэслэн энд олон үндэстний өвөрмөц шашин соёл бүрэлдсэн юм.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 67-70-р талыг уншиж ашиглаарай.)

8.26

3. Дорно дахины улсуудыг дараах хүснэгтийн дагуу харьцуулан дүгнээрэй

	Дорно дахины улсууд		
	Мин улс	Япон улс	Чусон улс
Оршин тогносон цаг хугацаа			
Газар нутаг			
Гол үүрэг гүйцэтгэсэн түүхэн зүтгэлтэн			
Гол ололтууд			

8.16

4. Дорно дахины эдгээр 3 улс одоогийн ямар улсын үндэс суурь болсон бэ?

Мин улс
Япон улс
Чусон улс

➔

БНХАУ
.....
.....
.....

8.2в

5. Мэдээллийг уншаад даалгаврыг гүйцэтгээрэй.

(Даалаврыг гүйцэтгэхдээ сурах бичгийн 69-р талыг уншиж ашиглаарай.)

1525 онд Бабур хаан Хойд Энэтхэгийг эзэлж, “шах”-аар өргөмжлөгдөв. Ийнхүү тэр олон үндэстэн, угсаатныг нэгтгэсэн Их Моголын эзэнт улсын үндсийг тавьсан юм. Акбар хаан улс орноо төвлөрүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлж, бие даасан хаант улсуудыг нэгтгэж, орон нутгийн ноёдын газар нутгийг хураан авснаар хааны эрх мэдэл үлэмж нэмэгдэв. Энэ үеийн газар эзэмшлийн зонхилох хэлбэр нь “жагир” байв. Энэ нь Шах-д алба хааж буй түшмэдэд өгдөг томоохон эзэмшил газар юм. Жагирыг эзэмших дундаж хугацаа нь арваас илүүгүй жил байв. Алба хаахаа боливол газрыг хураан авна.

а. Акбар хааны авч хэрэгжүүлсэн бодлогын үр дүн юу байсан бэ?

.....
.....
.....

б. Жагирыг ямар тохиолдол хураан авдаг байсан бэ?

.....
.....
.....

8.2г

6. Мэдээллийг уншаад даалгаврыг гүйцэтгээрэй.

Бага Азийн хамгийн баруун этгээдэд оршиж байсан нэгэн аймгийн удирдагч Осман 1299 хаант улсаа байгуулсан нь түүхэнд түүний нэрээр алдаршжээ. II Махмудын үед тэд Константинополийг эзлэн авахаар довтолжээ. Константинополь нь хуурай ба усан замын уулзварт хоёр тивийн зааг дээр байрлах худалдаа, соёлын харилцааны томоохон төв байсан юм. II Махмуд Константинополийг эзлэн аваад нийслэлээ болгож Истанбул хэмээн нэрлэсэн нь одоо ч энэ нэрээрээ буй. Тариачид ноогдол газрынхаа ургацын 10 хувийг татварт өгнө. Газраа үе улируулан эзэмших ба боловсруулаагүй тохиолдолд газраа хураалгадаг байжээ.

а. Константинополь хотын газарзүйн байрлал ямар давуу талтай байна вэ? (Газарзүйн зураг болон мэдээллийг уншаад хариулаарай.)

.....
.....

б. Жагир болон Османы тариачдын газрыг хураан авах үйл явцад ямар ялгаа байна вэ?

.....
.....

XV-XVIII зууны үеийн дорно дахины соёл

Дорно дахины улсууд энэ үед тусгаарлагдмал байдалтай, бослого тэмцэл, дайн тулаан өрнөж байсан ч соёлын үлэмж өвийг бүтээсэн юм. Тухайн үеийн дорно дахины улсуудын үндэс суурин дээр өнөөгийн хөгжингүй улсууд бий болсон билээ.

(Ц.Гантулга нар. Түүх VIII.УБ., 2019. 75-р талыг уншиж ашиглаарай.)

Их Моголын өв соёл.

XV-XVIII зууны үед Энэтхэгийн нийгмийн амьдрал, соёлын хөгжилд Моголын эзэнт гүрэн том хувь нэмэр оруулсан юм. Үүнийг тэд хүн төрөлхтний 7 гайхамшгийн нэг болох алдарт Таж Махалыг чухам энэ үед бүтээсэн явдлаас харж болно. Таж Махалыг Их Могол улсын Шах Жаханы зарлигаар 1630-1653 онд бүтээн байгуулсан түүхтэй.

Таж Махал нь өнөөгийн Энэтхэг улсын Агра хотод орших гоёмсог уран барилгын дурсгал бөгөөд Их Моголын эзэнт гүрний хаан Шах Жахан өөрийн хайрт хатан Мумтаз Махалд зориулан бариулсан гэдэг. Таж Махалыг Моголын уран барилгын хамгийн яруу тод жишээ гэж үздэг. Түүний хийц, хэлбэрт Перс, Осман, Энэтхэг болон Исламын уран барилгын хэв маяг шингэсэн ажээ. 1983 онд Таж Махалыг ЮНЕСКО-гийн Дэлхийн соёлын өвд бүртгэхдээ, түүнийг “Муслим урлагийн шигтгээ Таж Махал нь дэлхийн соёлын өвийн шагшин гайхагдах сод бүтээлийн нэг мөн” хэмээн үнэлсэн байдаг.

Цасан цагаан гантигаар бүтээгдсэн бөмбөгөр орой нь Таж Махалын цогцолбор байгууламжийн хамгийн алдартай содон шинж нь юм. Мянга мянган уран дархан, гар урчуудын хүч хөдөлмөр шингэсэн уг барилгын уран барилгач Персийн уран барилгач Устад Ахмад Лахаури ажилласан гэдэг.

8.2д

6. Энэтхэгийн талаар бид юу мэдэх вэ?

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Хүүхдүүд та бүхэн өөрийгөө үнэлэхдээ “Өөрийн үнэлгээ” гэсэн хүснэгтэд даалгаврын дугаараа тавиарай. Жишээ нь: Бүрэн хийж чадсан даалгаврынхаа дугаарыг “Би хийж дууссан” гэсэн нүдэнд тавиарай.

1. Өөрийн үнэлгээ

 Би хийж дууссан	 Би эргэлзэж байна	 Надад дусламж хэрэгтэй байна

2. Багшийн үнэлгээ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Суурь боловсролын Түүхийн сурлагын хоцрогдлыг нөхөх, арилгах “Бие даан ажиллах дэвтэр”-ийн сурагчдад өгөх зөвлөмж

Бие даан ажиллах дэвтрийн дасгал, даалгаврын түвшин, тэмдэглэгээ:

Тэмдэглэгээ	Тайлбар
8.1a	8 - Анги
8.2a	1 – I түвшний даалгавар (улаан өнгө)
8.3a	2 – II түвшний даалгавар (шар өнгө)
	3 – III түвшний даалгавар (ногоон өнгө)
	a – Даалгаврын дугаар (Жишээ: а-1, б-2, в-3 гэх мэт)

Суралцахуйн зураглалтай ажиллах алхам:

I алхам:	Багшийн зөвлөсөн дасгал, даалгавруудаас эхлэн ажиллаарай.
II алхам:	Өөрийн хийж чаддаг болсон дасгал, даалгавруудыг тохирох түвшний өнгөөр будаарай.
III алхам:	Тухайн бүлгийн дасгал, даалгаврыг гүйцэтгэж эхэлсэн болон дуусгасан хугацааг заавал тэмдэглээрэй.
IV алхам:	Дасгал, даалгаврыг гүйцэтгэсний дараа өөрийгөө үнэлээрэй.
V алхам:	Багшаараа үнэлүүлж, өгсөн зөвлөмжийн дагуу сайжруулаарай.

IX анги	Бүлэг	I. Түүхийг ойлгох нь	II. Монгол төрийн сэргэн мандалт ба дэлхий дахин (1911-1924)	Социализмын үеийн Монгол улс ба дэлхий дахин (1924-1990)
	Түвшин	I	II	III
Дасгал	9.1a 9.1б 9.2a 9.2б 9.2в 9.2г 9.3a	9.1a 9.1б 9.1в 9.1г 9.1д 9.2a 9.2б 9.2в 9.2г 9.2д 9.2е 9.2в 9.2ж 9.2з 9.2и 9.2к 9.2л 9.2м 9.2н 9.2о 9.2п 9.3a 9.3б 9.3в 9.3г 9.3д 9.3е	9.1a 9.1б 9.1в 9.1г 9.1д 9.2a 9.2б 9.2в 9.2г 9.2д 9.2е 9.2в 9.2ж 9.2з 9.2и 9.2к 9.2л 9.2м 9.2н 9.2о 9.2п 9.3a 9.3б 9.3в 9.3г 9.3д 9.3е	9.1a 9.1б 9.1в 9.2a 9.2б 9.2в 9.2г 9.2д 9.2е 9.2в 9.2ж 9.2з 9.2и 9.2к 9.2л 9.2м 9.2н 9.2о 9.2п 9.3a 9.3б 9.3в 9.3г 9.3д 9.3е
Эхэлсэн				
Дууссан				
Өөрийн үнэлгээ				
Багшийн үнэлгээ				

VIII анги	Бүлэг	I. Монгол улс ба дэлхийн шинэ үеийн түүхийг хэрхэн судлах вэ?	II. Монголын эзэнт гүрний дараах Монгол (XV-XVIII зууны дунд үе)	III. XV-XVIII зууны дэлхий дахин	IV. XV-XVIII зууны үеийн өрнө, дорнын улсууд
	Түвшин	I	II	III	I
Дасгал	8.1a 8.1б 8.1в 8.2a 8.2б 8.2в 8.3a 8.3б	8.1a 8.1б 8.1в 8.2a 8.2б 8.2в 8.2г 8.2д 8.2е 8.2в 8.2ж 8.2з 8.2и 8.2к 8.2л 8.2м 8.2н 8.3a 8.3б	8.1a 8.1б 8.1в 8.1г 8.2a 8.2б 8.2в 8.2г 8.2д 8.2е 8.2в 8.2ж 8.2з 8.2и 8.2к 8.2л 8.2м 8.2н 8.3a 8.3б	8.1a 8.1б 8.1в 8.1г 8.2a 8.2б 8.2в 8.2г 8.2д 8.2е 8.2в 8.2ж 8.2з 8.2и 8.2к 8.2л 8.2м 8.2н 8.3a 8.3б	
Эхэлсэн					
Дууссан					
Өөрийн үнэлгээ					
Багшийн үнэлгээ					

VII анги	Бүлэг	I. Дундад зууны хэрхэн судлах вэ?	II. Чингисийн эрин үеийн өмнөх Монгол	III. Чингисийн эрин үеийн өмнөх өрнө дахин	III. Чингисийн эрин үеийн өмнөх дорно дахин
	Түвшин	I	II	III	I
Дасгал	7.1a 7.1б 7.1в 7.1г 7.2a 7.2б 7.2в 7.2г 7.3a	7.1a 7.1б 7.2a 7.2б 7.2в 7.2г 7.2д 7.2е 7.2в 7.2ж 7.3a	7.1a 7.1б 7.1в 7.1г 7.1д 7.2a 7.2б 7.2в 7.2г 7.3a	7.1a 7.1б 7.1в 7.1г 7.1д 7.2a 7.2б 7.2в 7.2г 7.3a	
Эхэлсэн					
Дууссан					
Өөрийн үнэлгээ					
Багшийн үнэлгээ					

VI анги	Бүлэг	I. Түүхийг хэрхэн судлах вэ?	II. Өвөг түүхийн үе	III. Эртний иргэншил
	Түвшин	I	II	III
Дасгал	6.1a 6.1б 6.1в 6.2a 6.2б 6.3a	6.1a 6.2a 6.3a 6.3б	6.1a 6.2a 6.2б	
Эхэлсэн				
Дууссан				
Өөрийн үнэлгээ				
Багшийн үнэлгээ				

